

УДК

159.9:811.111:81'28:378

Секция № 10. Методические аспекты преподавания филологических дисциплин.

Пилишек Светлана Александровна, кандидат психологических наук, доцент кафедры иностранной филологии Хмельницкого национального университета.

Ул. Институтская, 19, кв. 45, г. Хмельницкий, 29016.

lanusya@mail.ru

Пілішек Світлана Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземної філології Хмельницького національного університету.

Вул. Інститутська, 19, кв. 45, м. Хмельницький, 29016.

8 (03822) 2 31 53, 8 067 787 43 76

lanusya@mail.ru

Svitlana Pilishek, Candidate of Science in Psychology, Khmelnytsky National University, Department of Foreign Philology, Associate Professor.

19, Instytutska Str., apt. 45, Khmelnytsky, 29016.

8 (03822) 2 31 53, 8 067 787 43 76

lanusya@mail.ru

НАГЛЯДНЫЕ МАТЕРИАЛЫ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ (ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТ)

(14 библиографических записей)

Определяются роль использования наглядных лингвострановедческих материалов в процессе обучения иностранному языку, направления их использования, типы наглядных материалов;

определяется роль лингвострановедения в процессе обучения иностранному языку.

Ключевые слова: наглядные материалы, лингвострановедение, аккультурация.

НАОЧНІ МАТЕРІАЛИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)

(14 бібліографічних записів)

Визначаються роль використання наочних лінгвокраїнознавчих матеріалів у процесі навчання іноземної мови, напрями їх використання, типи наочних матеріалів; визначається роль лінгвокраїнознавства у процесі навчання іноземної мови.

Ключові слова: наочні матеріали, лінгвокраїнознавство, аккультурація.

VISUAL TOOLS IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING (LINGUISTIC COUNTRY STUDIES APPROACH)

(14 articles)

The types, role and directions of applying visual tools and in the process of foreign language teaching have been examined; the role of Linguistic Country Studies in the process of foreign language teaching have been outlined.

Key words: visual tools, Linguistic Country Studies, acculturation.

Наочні матеріали у процесі навчання іноземної мови (лінгвокраїнознавчий аспект)

Посилення співробітництва країн і народів у багатьох сферах людської діяльності є однією з основних тенденцій розвитку сучасної цивілізації. На сьогодні новий уклад суспільства вимагає знання іноземної мови як засобу міжкультурної комунікації, як способу осмислення досягнень вітчизняної, європейської та загальнолюдської культури. Майбутні спеціалісти із знанням іноземної мови повинні навчитися толерантно сприймати іншомовну культуру і загальнолюдські цінності, визнавати рівноцінність і рівноправність різних культур, а також з розумінням ставитися до умовностей національних стереотипів і т. ін. Однією з передумов досконалого оволодіння іноземною мовою є накопичення лінгвокраїнознавчих знань про країну, мова якої вивчається. Розвиток суспільства в останні десятиліття показав, що світовий соціум переживає активізацію етнокультурних процесів і посилення внутрішніх етнічних процесів, піднесення національної консолідації та актуалізацію національної свідомості. Освоєння національної культури відбувається не тільки при соціалізації людини, а й тоді, коли особистість вже склалася, або коли вона попадає в умови нової для неї національної культури, або прилучається до неї за допомогою вивчення іноземної мови. У цьому випадку використовується термін “акультурація” - процес засвоєння особистістю, що виросла у національній культурі, елементів культури іншомовної.

Аналіз літератури свідчить про те, що наочність у широкому розумінні - поняття складне і дотепер ще не повною мірою вивчене. Серед активних дослідників питань практичної реалізації принципу наочності у навчанні можна виділити О.М. Леонтєва [6], О.О. Леонтєва [7], О.В. Запорожця [3], Л.І. Божович [1], І.О. Зимню [4], Л.В. Занкова [2], К.Д. Ушинського [13], Н.А. Мельникову [9], В.О. Філатову [14], О.С. Казачінер [5] й ін. Ученими були детально

вивчені психолого-педагогічні основи реалізації принципу наочності у навчальному процесі, сформульовані методичні і психологічні рекомендації з використання системи аудіовізуальних, технічних засобів, підручників і навчальних посібників у ході навчання іноземної мови.

Метою цієї статті є окреслення головних аспектів використання та ролі наочних лінгвокраїнознавчих матеріалів у процесі навчання іноземної мови як способу ознайомлення тих, кого навчають, з новою дійсністю з метою формування іншомовної компетенції.

Соціалізація, виховання людини проходять через вплив національної культури. Особистість формується, пристосовується до життя у даному суспільстві, осягає культуру, у рамках якої знаходиться, навчається діяти, не порушуючи загальноприйнятих правил поведінки, норм, традицій і т.д. Однак формування внутрішнього світу людини, особистості не є механічним сприйняттям і засвоєнням зовнішніх впливів. Ми повинні брати до уваги фізіологічні особливості людини, її темперамент, швидкість реакції, здатності, тому що ці й інші характеристики суттєво впливають на результати соціалізації.

Сутність поглядів дослідників зводиться до такого: людина не народжується особистістю, а стає нею у процесі виховання [8]. Без впливу людського колективу генетичні передумови людини не отримують свого розвитку, у людей різних рас, вихованих в однакових культурних умовах, розвиваються однакові погляди, прагнення, способи мислення і діяльності. Саме тому можна сказати: людина не народжується ні українцем, ні німцем, ні японцем, а стає ним у результаті перебування у відповідній національній спільноті людей.

Для людини, що вивчає іншомовну культуру й особистість, що її представляє, виникає правомірне питання: як носій іншомовної культури співвідносить свої інтереси з інтересами своїх близьких, усього

суспільства у цілому і як він підкоряє своє життя інтересам своєї національної культури, життя людства в цілому?

Вивчення іншомовної культури, організація процесу, в ході якого студенти активно знайомляться із сучасною дійсністю досліджуваної країни, її географічними, кліматичними умовами, історією, політичним і соціальним укладом життя, релігійними поглядами народу, національними рисами характеру, стереотипами поведінки, складає сутність лінгвокраїнознавчого аспекту.

У формуванні історико-культурних понять про країну досліджуваної мови потрібна поступовість, розмаїтість і емоційно-образне вивчення зарубіжної культури у зіставленні з культурою своєї країни. Адже сприйняття зарубіжної культури завжди відбувається через призму власної. Лінгвокраїнознавство не може обмежитися системою однієї мови. Це наука порівняльна, "...де явища однієї семантичної системи протиставляються іншій" [11, с. 236].

Один із основних аспектів навчання іноземної мови - лінгвокраїнознавчий - прямо пов'язаний з культурологічною спрямованістю вивчення іншомовної дійсності. Вивчаючи мову інших народів, людина так чи інакше прилучається до духовних цінностей країни, тому роль візуальної предметної наочності у вирішенні розглянутої нами проблеми, безперечно, велика. Ми виходили з того, що наочні матеріали активізують різні мовленнєво-мисленнєві психічні процеси: пам'ять, сприйняття, мислення, уяву, сприяють формуванню стійких образів, понять, уявлень. З цією метою увага до іншомовної культури, основний зміст якої зосереджений у музейних експонатах, картинах, предметах, художньо-історичних речах, направлялася нами на ті частини зорового образу, що відповідає особливим, характерним національно-культурним фоновим знанням. Акцентування уваги супроводжується достатнім лінгвокраїнознавчим коментарем понять, що

відсутні у рідній мові, не є невід'ємною частиною життя народу досліджуваної культури.

Було також визначено суму даних, що складає основний зміст лінгвокраїнознавчого аспекту. Це:

- дані про географію країни, її історію, соціально-політичний устрій, досягнення культури, науки, літератури, мистецтва, традиції і звичаї народу і т.д.;

- “фонові знання”, які присутні у свідомості усіх носіїв мови і які є основою акту комунікації;

- “невербальна мова” жестів, міміки, традицій, звичаїв, повсякденної поведінки.

Лінгвокраїнознавство створює не просто тло для вивчення мови, а вводить у реальні умови її існування і розвитку, в інше історично сформоване соціокультурне середовище. Прийоми ознайомлення аудиторії з новою культурою за посередництвом мови й у процесі її вивчення дозволяють вдало інтегрувати елементи країнознавства і мовні елементи, що виступають, завдяки кумулятивній функції мови, не тільки як засіб комунікації, але і як спосіб ознайомлення тих, кого навчають, з новою дійсністю. У викладанні іноземних мов ознайомлення з новим матеріалом завжди пов'язано з його показом і поясненням. Одним із прийомів, який найчастіше використовується як орієнтовна основа для дії, є використання засобів наочності. Психологічне обґрунтування використання наочних матеріалів було сформульовано О.М. Леонтьєвим [6]. Ученим були виділені два напрямки використання наочних засобів:

- з метою збагачення чуттєвого досвіду тих, кого навчають іноземній мові, тобто формуванню у них уявлення про конкретні інокультурні предмети і явища;

- як зовнішню опору внутрішніх розумових дій у процесі засвоєння іншомовного матеріалу.

У першому випадку наочність служить засобом семантизації слова, словосполучення, фразеологізму, у другому - для закріплення країнознавчого матеріалу, розвитку усної і письмової мови, тому що опора на зоровий образ значно полегшує висловлювання іноземною мовою.

Формування повноцінного образу світу, “картини” країни досліджуваної мови, світогляду тих, кого навчають, здійснюється у традиційній методиці різними засобами і прийомами представлення інокультурної дійсності, де особливе місце приділяється візуальним матеріалам, зокрема, географічним, контурним і ін. картам. При формуванні будь-якого складного образу у процесі як творчої самостійної, так і навчальної діяльності людина так чи інакше вчиться його планувати та конструювати. Будь-який образ будується у ході узагальнення, міркування, зіставлення. Щоразу новий образ виникає із сукупності оживлених слідів минулого соціокультурного досвіду, елементів, відомих людині з колишнього історико-культурного досвіду. Відбувається синтез вже відомого, засвоєного з новим.

Загальнодидактичний принцип наочності доцільно використовується у рамках лінгвокраїнознавчого аспекту навчання іноземній мові. Наочні матеріали служать для показу, закріплення й активізації інформації про країну досліджуваної мови. Результат аналізу ілюстративних матеріалів та теоретичних положень, викладених О.М. Леонтьєвим, Є.М. Верещагіним та В.Г. Костомаровим дозволяє виділити 3 типи країнознавчих візуальних матеріалів [12]:

1. Супровідний тип. До нього відносяться ілюстрації, що утворюють національне тло, на якому проходить навчання. Як правило, самостійної навчальної функції подібні візуальні матеріали не мають.

2. Семантизуючий тип. Містить у собі малюнки і фотографії, що пояснюють окремо узятє слово, словосполучення, фразеологізм і т.д. Такі ілюстрації характерні для словників і мають країнознавчу функцію

у найвищій мірі, оскільки семантизації підлягають слова, що відносяться до безеквівалентної лексики.

3. Акультуючий тип. Візуальні матеріали цього типу відбивають значні явища культури й історії, і їхнє призначення полягає у залученні до духовних цінностей і досягнень народу.

Вважаємо доцільним планомірне включення наочних матеріалів усіх типів у навчальний процес. Однак, використання деяких з них має свої психологічні особливості. При семантизації фонові і безеквівалентної лексики візуальний образ представляється так, щоб методично важливі деталі виокремлювалися, розкривався індивідуальний характер об'єкта. Зіставивши вітчизняні та зарубіжні словники, дослідники дійшли висновку, що вся безеквівалентна і фонові лексика повинна, по можливості, семантизуватися у зоровий спосіб, тому що розбіжність слів у двох культурах нерідко відрізняється не тільки поняттєво, але й стосується відповідних візуальних образів. З цією метою увага тих, хто вивчає іншомовну культуру, спрямовується на ті частини зорового образу, що відповідають національно-культурним фоновим знанням [10, с. 57]. Зорове акцентування уваги тих, хто навчається, на такі деталі може вироблятися за допомогою кольору, стрілок-показчиків, дужок, збільшення масштабу.

Прийоми наочного представлення інокультурної дійсності надають тим, хто вивчає іноземну мову, необхідний матеріал для представлення того, чого їм не вдалося спостерігати у житті. Географічні та історичні карти, картини й ілюстрації з біології, мистецтва і т.д. дозволяють по-іншому представити розповідь викладача. Однак роль наочних матеріалів полягає не у простому запам'ятовуванні тієї чи іншої інформації, того чи іншого портрету, а у тім, щоб на основі сприйнятої предметної діючої наочності виник образ того чи іншого інокультурного об'єкта, предмета, події, явища, факту. Таким чином, ознайомлення тих, хто навчається, з дійсністю країни досліджуваної мови відбувається на

основі усієї сукупності країнознавчих даних, які містяться у навчальних матеріалах і використовуються у навчальному процесі.

У зв'язку з проблемою, що вирішується нами, гостро постає питання про планомірне формування розглянутих у нашому дослідженні культурологічних понять, напрямку ходу їхнього розвитку у студентів у плані оволодіння іноземною мовою, про створення у тих, кого навчають, загальної культурно-історичної картини світу в її співвіднесеності із сучасністю, що насамперед необхідно для досягнення кінцевої мети навчання іноземної мови - формування оптимального рівня лінгвокраїнознавчої компетенції.

Реальний процес уживання слова як вибір з об'єктивної системи множинних значень одного суб'єктивного є основним для психології спілкування й мислення.

Отже, роль наочних матеріалів полягає, на нашу думку, не у тім, щоб той, кого навчають, просто запам'ятав ту чи іншу ілюстрацію, портрет, експонат, предмет, річ, а у тім, щоб він навчився розташовувати і вільно оперувати широкою системою конотативних значень іншомовних понять.

Шляхи подальшого дослідження передбачають вивчення тексту як складної психологічної конструкції у дослідженнях лінгвокраїнознавчого напрямку, як основного виду надходження країнознавчої інформації.

Джерела та література:

1. Божович Л.И., Славина Л.С. Психическое развитие школьника и его воспитание. – М.: Знание, 1979. – 96с.
2. Занков Л.В. Дидактика и жизнь. – М.: “Просвещение”, 1968. – 175с.
3. Основы дошкольной педагогики / [А.В. Запорожец, Т.А. Маркова, Л.А. Венгер и др.] Под ред. А.В. Запорожца, Т.А. Марковой. – М., 1980. – 271с.

4. Зимняя И.Я. Основные цели применения наглядности при обучении иностранному языку. - В кн.: Методика и психология обучения иностранным языкам. Ученые записки МГПИИЯ им. М.Тореза, т.53. - М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1970. - С.21-27.
5. Казачінер О.С. Роль наочності у навчанні англійській мові молодших школярів. // Англійська мова та література. – 2004. - №13. – С.2-5.
6. Леонтьев А.Н. Психологические процессы сознательности учения. // Известия АПН РСФСР, вып.7. - М.-Л.: АПН РСФСР, 1947. - С.3-40.
7. Леонтьев А.А. Мыслительные процессы в усвоении иностранного языка. // Иностранные языки в школе, N5, 1975. - С.72- 76.
8. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: навч. пос. / МАУП. – К., 2000. – 255с.
9. Мельникова Н.А. Наочність як фактор успішного оволодіння усним мовленням у I класі. – В кн.: Творчий пошук. – К., 1982, с. 45-53.
10. Ремизова С.Ю. Акцентирование деталей рисунка как прием семантизации лексики в словарях. // Словари и лингвострановедение. Под ред. Е.М. Верещагина. - N7: Русский язык, 1982. - С.16-21.
11. Томахин Г.Д. Лексика с культурным компонентом знания // Иностранный язык в школе, N6, 1980. - С.47-50.
12. Томахин Г.Д. Теоретические основы лингвострановедения. - Дисс. ... докт. пед. наук. - М., 1984.
13. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. / Редкол.: М.И. Кондаков (гл. ред.) и др.; [Вступ. ст., с. 6-30, сост. и примеч. С.Ф. Егорова]; АПН СССР. – М.: Педагогика, 1988.
14. Філатова В.О. Вірші та наочні матеріали для учнів молодших класів // Англійська мова та література. – 2004. - №11. – С.5 - 7.